

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI**  
**FACULTATEA DE LITERE**  
**Școala Doctorală de Studii Lingvistice și Literare**  
**Domeniul: Filologie**

**REZUMAT**

**CONTRIBUȚIA LUI FRÉDÉRIC DAMÉ LA DEZVOLTAREA CULTURII ROMÂNE**

**Conducătorul științific:**

**Prof. univ. dr. habil. Adrian CHIRCU-BUFTEA**

**Doctorand: Claudia Mihaela IANC (OPRIȘE)**

**Cluj-Napoca**

**2024**

## CUPRINS

<b>ARGUMENT</b> .....	4
<b>CAPITOLUL 1. ROMÂNIA, ȚARĂ FRANCOFONĂ</b> .....	10
1.1. Influența culturii franceze în România.....	10
1.2. Cultura greacă și influența franceză.....	16
1.2.1. Franceza - limbă de cultură în Transilvania .....	17
1.3. Revoluția Franceză și Principatele Române.....	18
1.3.1. Revoluția Franceză – sinteză.....	18
1.3.2. Principatele Române și influența Revoluției Franceze.....	22
1.4. Influența franceză în literatura română .....	26
<b>CAPITOLUL 2. FRÉDÉRIC DAMÉ – BREVIAR BIOGRAFIC ȘI CULTURAL</b>	30
2.1. Biografie esențială. Integrarea în spațiul sociocultural al României.....	30
2.2. Considerații și aprecieri ale unor personalități culturale românești contemporane cu Frédéric Damé.....	33
<b>CAPITOLUL 3. PREOCUPĂRILE LUI FRÉDÉRIC DAMÉ ÎN DOMENIUL ISTORIEI ROMÂNILOR</b> .....	40
3.1. Perspectiva lui Frédéric Damé asupra realităților românești. Situația teritorială, administrativă și economică a Țărilor Române.....	40
3.2. Frédéric Damé, <i>Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours (1822–1900)</i> o istorie discutabilă .....	43
3.3. Influența franceză și crearea României moderne .....	51
3.4. Frédéric Damé – <i>Coup d'oeil sur l'histoire roumaine</i> .....	59
<b>CAPITOLUL 4. FRÉDÉRIC DAMÉ – UN PUBLICIST ENTUZIAST ȘI FECUND</b>	63
4.1. Scurt istoric al presei naționale din secolul al XIX-lea. Debutul publicistic al lui Frédéric Damé. ....	63
4.2. Activitatea publicistică, științifică, literară și culturală.....	64
4.3. Ziarul „ <i>L'Indépendance roumaine</i> ” .....	75
4.4. Ziarul „ <i>Românul</i> ” .....	80
4.5. Ziarul „ <i>Cimpoiul</i> ” .....	88
4.6. Ziarul „ <i>La Roumanie</i> ” și propaganda scrisă.....	96
<b>CAPITOLUL 5. FRÉDÉRIC DAMÉ – UN PEDAGOG MODERN</b> .....	101
5.1. Profesorat și activism pedagogic.....	101
5.2. Un proiect curricular pentru învățarea eficientă a limbii franceze.....	102

<b>CAPITOLUL 6. FRÉDÉRIC DAMÉ – LINGVIST ȘI TERMINOLOG .....</b>	<b>120</b>
6.1. Scurt istoric al lexicografiei românești.....	120
6.2. <i>Nouveau dictionnaire roumain-français</i> – o reușită a lexicografiei bilingve ....	125
6.3. <i>Încercare de terminologie poporană română</i> – un studiu lingvistic de actualitate	131
<b>CAPITOLUL 7. FRÉDÉRIC DAMÉ – MEMORIALISTICA ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE .....</b>	<b>140</b>
7.1. Ulysse de Marsillac – un precursor, memorialist de călătorie .....	140
7.2. Monografia <i>Bucureștiul în 1906</i> – mărturia atașamentului față de capitala României .....	141
<b>CONCLUZII .....</b>	<b>172</b>
<b>BIBLIOGRAFIE.....</b>	<b>177</b>

Elaborarea prezentei teze, intitulată *Contribuția lui Frédéric Damé la dezvoltarea culturii române*, se explică prin preocupările noastre filologice și prin intenția de a ilustra unele aspecte ale influenței franceze asupra modernizării culturii românești, implicit, a României. Mai exact, ne propunem un dublu demers: o prezentare a influenței franceze în care insistăm asupra momentului sosirii lui Frédéric Damé în țara sa adoptivă și o cercetare sistematică a diverselor scrieri ale cărturarului, la care se adaugă unele instantanee biografice.

Franța și România au menținut relații privilegiate, susținute de incontestabila francofilie a românilor și de francofonia unei părți semnificative a populației. Valorile promovate de francofonie – pacea, democrația, drepturile omului, diversitatea culturală și solidaritatea în slujba dezvoltării – și diversitatea țărilor care împărtășesc limba franceză au încurajat România să se alăture francofoniei instituționale din 1991, mai întâi ca observator, apoi, din 1993, în calitate de membru cu drepturi depline al Organizației Internaționale a Francofoniei.

Deschiderea culturală a românilor pentru Franța dobândește contururi mai ales începând cu secolul al XVIII-lea, în vremea domniilor fanariote. În „academiile” înființate de fanarioți, predarea limbii franceze se realiza prin intermediul limbii grecești, pe baza unor manuale traduse din franceză. De asemenea, trebuie amintit faptul că, în perioada cuprinsă între anii 1771–1772, publicarea în limba română a mai multor lucrări de Voltaire (traduse direct din franceză) este urmată, în 1772, de traducerea în limba română a operei lui Fénelon, *Aventurile lui Télémaque*, moment ce a avut un rol hotărâtor în difuzarea acestei limbi. În 1776, în urma reformei învățământului întreprinse în Țara Românească de către domnitorul Alexandru Ipsilanti, limba franceză a devenit materie obligatorie în programa școlii superioare din București.

Limbă de idei și de cultură, franceza este utilizată de secretarii domnilor prinți ai Moldovei și ai Țării Românești, autohtoni sau francezi, precum Pierre De La Roche (secretar, în 1758, pentru Afaceri Externe al principelui moldovean Ioan Teodor Callmachi), care devine, în același timp, primul francez care a îndeplinit funcțiile de tutore al copiilor principelui) ori contele de Hauterive (secretar al domnitorului Alexandru Ipsilanti și autor al *Memoriei despre starea antică și actuală a Moldovei*, în 1787).

Arhivele presei românești relevă faptul că lectura ziarelor franceze era o uzanță a mediilor culturale. În 1795, la sfârșitul Războiului ruso-turc, a fost înființat, la București, primul consulat francez, condus de Emile Gaudin. În următorul an, a fost deschis la Iași un al doilea consulat francez. Dincolo de activitatea economică și comercială, instituția diplomatică a devenit și un

autentic punct de urgență pentru promovarea ideilor Revoluției Franceze, care au început să facă „prozeliți” și în principate.

Cum orice proces de modernizare presupune formarea elitelor, secolul al XIX-lea înregistrează un interes crescut al tinerilor pentru studii academice în spațiul cultural occidental. Astfel, capitalul intelectual românesc format în Franța reprezintă una dintre premisele evoluției culturale, politice și organizatorice ale spațiului românesc. Această dimensiune este, după contribuția fanarioților și a consulatelor franceze, o a treia sursă de diseminare a ideilor franceze în lumea românească. Dintre personalitățile care au fost influențate în acest sens, îi putem aminti pe Paul Iorgovici din Transilvania, pe Daniel Philipides, profesor la Academia din Iași și tutore al familiei domnești din Les Bals (corespondența cu geograful francez din Bocage), pe Constantin Filipescu, student la Drept la Paris și viitor ministru de finanțe în guvernul revoluționar de la 1848, pe Ion Ghica, om de Litere și ministru, pe Petrache Poenaru, fondatorul învățământului național din Țara Românească, pe Nicolae Kretzulescu, fondatorul învățământului medical românesc sau pe Nicolae Rosetti-Roznovanu.

Merită amintit faptul că anumite evenimente istorice au consolidat relația spațiului românesc cu civilizația și cultura franceză. Astfel, în 1829, Tratatul de la Adrianopol, redactat în franceză, a mutat principatele române în plan cultural sub influența rusă până în 1834. Un câștig incontestabil este faptul că, din 1830, se va preda limba franceză în școlile din București și din Iași. Grație eforturilor cărturarului Jean A. Vaillant, profesor la București din 1829 până în 1840, identitatea istorică și culturală a românilor începe să fie cunoscută și în Occident.

De la începutul secolului al XIX-lea, sălile de lectură din București și Iași au diversificat oferta de carte, punând la dispoziția cititorilor numeroase titluri franceze. Puntele culturale româno-franceze se cereau a fi consolidate de pârgii lingvistice, astfel că, în 1838, apare primul dicționar franco-român, scris de J.A. Vaillant. Doi ani mai târziu, în 1840, apare un al doilea dicționar, al lui Petrache Poenaru. Din 1862, s-au publicat succesiv trei dicționare franco-române. Limba franceză devine obligatorie în școli, iar reprezentările dramaturgice susținute de companiile de teatru franceze în București și Iași fundamentează deschiderea românilor înspre cultura și civilizația franceză.

Ajuns în Țările Române prin intermediul boierului Iordache Slătineanu, profesorul francez din Montpellier, Ulysse de Marsillac, profesor la Facultatea de Litere din București, jurnalist și fondator a trei publicații importante, celebre la acea vreme, *La voix de Românie*, *Monitorul român*

și *Jurnalul București*, s-a implicat și în eforturile de modernizare a capitalei României, pe care nu a părăsit-o niciodată.

Continuând seria intelectualilor francezi veniți în spațiul cultural românesc, Frédéric Damé, licențiat în Drept la Paris, dar și cu evidente preocupări culturale și jurnalistice, ajunge în România în 1872. Cu toate că motivul sosirii sale aici ar fi fost unul de natură personală – căsătoria surorii sale cu avocatul român Polizu –, Frédéric Damé a redimensionat șederea sa în spațiul românesc, prin efervescenta intelectuală specifică începuturilor. A izbutit astfel să influențeze dezvoltarea culturii și modernizarea sistemului românesc de învățământ deopotrivă prin scrierile sale, dar și prin activitatea sa didactică.

Lucrarea de față își propune, așadar, reșezarea firească a publicațiilor lui Frédéric Damé în contextul sociocultural al vremii și relevarea implicării sale în diferite sfere ale societății românești.

În ceea ce privește structura acesteia, activitatea desfășurată de Frédéric Damé este detaliată în cele șapte capitole, la care ne vom referi succinct în rândurile următoare.

În *România, țară francofonă*, capitolul inaugural, sunt abordate două teme importante, și anume: influența franceză asupra culturii și a literaturii române și mediul academic din România la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

În capitolul al doilea, *Frédéric Damé – breviar biografic și cultural*, sunt trecute în revistă două etape importante pentru devenirea învățatului francez: mai întâi, intrarea în țară a lui Frédéric Damé, urmată de prezentarea vieții sale sociale și politice trecute; apoi, debutul său în activitatea publicistică, literară, culturală și științifică din România și Franța. Astfel, capitolul începe cu o scurtă prezentare a familiei tânărului francez și a parcursului acestuia în plan educativ, până la terminarea studiilor superioare. Totodată, prezentăm aspecte referitoare la dimensiunea profesională, dar și personală a existenței sale în România. Surprinderea relațiilor cultivate cu personalități precum I.L. Caragiale, Take Ionescu ori Bonifaciu Florescu relevă contribuția acestuia la dezvoltarea culturii românești. Capitolul se încheie cu unele considerații și aprecieri ale unor figuri emblematice ale culturii române referitoare la tânărul francez, precum Mihai Eminescu, critic redutabil al lui Frédéric Damé.

În capitolul următor, *Preocupările lui Frédéric Damé în domeniul istoriei românilor*, este evidențiată perspectiva învățatului francez asupra realităților românești, prin prisma studiilor sale *La Roumanie considérée sous le rapport physique, administratif et économique*, unde prezintă

sintetic teritoriul, populația, guvernarea și administrația Valahiei și *Coup d'oeil sur l'histoire roumaine*, de asemenea, cu scop informativ. În egală măsură, lucrarea sa *Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours (1822–1900)* ocupă un loc important în acest capitol, întrucât reliefează calitatea lui Frédéric Damé de istoric al țării de adopție. Opiniile bine documentate ale lui Frédéric Damé despre România au devenit repere pentru radiografierea contribuției sale istoriografice.

Capitolul al patrulea, *Frédéric Damé – un publicist entuziast și fecund*, începe cu o succintă istorie a evoluției presei scrise. Această perspectivă are importanța cuvenită, întrucât a cunoaște istoria, devenirea, țințele culturale, sociale și politice ale publicisticii înseamnă a cunoaște istoria omului modern. Într-un astfel de context, am ilustrat momentele esențiale ale activității publicistice ale lui Frédéric Damé. Am avut ca prim reper al analizei ziarul *L'Indépendance roumaine* de la momentul înființării acestuia până la influența datorată lui Frédéric Damé, în calitate de redactor-șef. Colaborarea cu ziarul *Românul* rămâne, de asemenea, notabilă. Aici, Frédéric Damé a publicat constant cronică dramatică, făcând cunoscută o altă dimensiune a personalității sale culturale. De asemenea, ziarul *Cimpoiul* ilustrează colaborarea lui Frédéric Damé în plan literar. Publicația *La Roumanie* își asumă o direcție socială și ideologică evidentă. Era considerat un săptămânal al revendicărilor intereselor românilor și a constituit o oportunitate pentru misionarii universitari de a semnală situația tragică a țării la acel moment, având o importanță deosebită în desăvârșirea Unirii.

*Frédéric Damé, un pedagog modern*, cel de-al cincilea capitol al prezentei cercetări doctorale, evidențiază dimensiunile activității didactice a lui Frédéric Damé. Analiza a avut drept punct de pornire faptul că profesoratul a ocupat dintotdeauna un loc privilegiat în sufletul său, fapt ce a justificat responsabilitatea, demnitatea și dăruirea care au confirmat această vocație.

În următorul capitol, *Frédéric Damé – lingvist și terminolog*, am realizat inițial un scurt istoric al lexicografiei românești de până la Damé; subcapitolul dobândește relevanță deosebită având în vedere locul pe care autorul îl ocupă în sfera lexicografiei vremii. Astfel, dicționarul bilingv al lui Frédéric Damé, apărut în România, este *Nouveau dictionnaire roumain-français*, publicat în cinci volume între anii 1893–1900. Dicționarul deschide seria lucrărilor în măsură de a oferi o imagine amplă asupra limbii române de la sfârșitul secolului al XIX-lea și a varietății stilistice a acesteia, evidențiind intenția autorului de a înregistra cât mai multe cuvinte românești, mai ales din terminologia tehnică și populară. Dicționarul conține cuvinte existente în lucrările

lexicografice mai vechi și termeni din domeniul științelor, al meseriilor și al vieții cotidiene. Acest dicționar prezintă o noutate din perspectiva lexicografică, având în vedere că, înaintea lui Frédéric Damé, au mai fost publicate dicționare românești ai căror autori s-au limitat însă la traducerea lor din limba franceză, fără să insiste asupra expresiilor idiomatice sau să valorifice unele texte vechi.

Interesul nostru este de a releva atât contribuția lui Frédéric Damé la descrierea vocabularului limbii române, cât și impresionanta sa ambiție de a cunoaște toate aspectele limbii noastre, demers ce a depășit chiar și așteptările unor specialiști români. Așa cum menționează și în prefața dicționarului, scopul lingvistului a fost acela de a oferi tuturor celor interesați de limba română un vast nomenclator al cuvintelor românești și traducerea lor în limba franceză. Deși dicționarul nu era complet, s-a reușit realizarea unui progres semnificativ în plan lexicografic, față de dicționarele anterioare.

*Încercare de terminologie poporană română*, ultima scriere în domeniu a savantului, constituie o lucrare unică în lingvistica românească, pe care am considerat că este oportun să o analizăm. Aceasta cuprinde terminologia vieții rurale, de la uneltele muncii agricole până la diversele ocupații ale țăranilor. Studiul a fost scris cu rigoare științifică și reprezintă o sursă de cunoaștere a trecutului nostru. De asemenea, a constituit o sursă de inspirație pentru specialiști, ulterior, fiind publicate mai multe lucrări de acest gen. Frédéric Damé a avut în atenție ordonarea cuvintelor în funcție de ariile lor semantice și definirea clară a noțiunilor ilustrate cu termeni populari și regionali.

În ultimul capitol, *Frédéric Damé – memorialist*, l-am prezentat sumar pe Ulysse de Marsillac, un precursor al acestuia și am comentat cunoscuta monografie a capitalei noastre, scrisă de talentatul om de cultură în anul 1906.

*Monografia Bucureștiului în 1906* reprezintă o descriere a capitalei numite „micul Paris” ce a stârnit dintotdeauna curiozitatea străinilor. Astfel, o putem considera o lucrare monografică importantă pentru cunoașterea vieții orașului care a încântat mulți vizitatori de peste hotare. Autorul a prezentat etapele de progres, de stagnare sau de regres ale orașului, de la atestarea Cetății Dâmboviței până în secolul al XVIII-lea.

În vederea elaborării cercetării de față, am parcurs toate articolele, studiile și lucrările lui Frédéric Damé apărute în România, aflate în bibliotecile din țară, cu precădere cele din București și care sunt consemnate în corpusul tezei.

*Concluziile* sintetizează rezultatele întregului studiu. Metoda analizei contrastive întreprinse din perspectivă cognitivă se dovedește eficientă. Opiniile, ideile, aprecierile și argumentele enunțate de noi pot fi puncte de reper pentru orice demers viitor în studierea complexe personalități a lui Frédéric Damé, a cărui contribuție substanțială la dezvoltarea culturii române, insuficient cercetată până astăzi, ne-am propus să o punem în evidență.

*Bibliografia* cuprinde un *Corpus principal* în cadrul căruia sunt marcate toate scrierile lui Frédéric Damé, un *Corpus secundar* în care se regăsesc toate publicațiile la care acesta a fost director sau colaborator și *Studii, articole, tratate, dicționare și cronici* unde se află toate materialele consultate în vederea elaborării prezentei teze.

De asemenea, există și o rubrică formată din linkuri ale site-urilor consultate, intitulată *Resurse web*.

În cercetarea noastră doctorală, ne-am propus să readucem în atenția specialiștilor interesați personalitatea complexă a cărturarului francez dedicat țării de adopție și să evidențiem cu imparțialitate meritele sale în domeniile în care a activat cu patos și cu pasiune: istorie, publicistică, pedagogie, lingvistică, lexicografie, traductologie, memorialistică și profesorat preuniversitar. Până în acest moment, datele și informațiile existente, referitoare la viața și la activitatea autorului, sunt puține, lacunare și disparate. Lipsesc o biografie substanțială, o monografie (cvasi)completă și studii aprofundate consacrate lui Frédéric Damé în cultura română. De aceea, am considerat necesară/oportună revizitarea operei sale, valorificând sursele disponibile astăzi.

Ne-am străduit să sistematizăm cu rigoare preocupările științifice, cultural-artistice, jurnalistice și memorialistice ale acestei personalități puțin cunoscute care a contribuit la difuzarea culturii și a civilizației franceze în spațiul românesc precum și la occidentalizarea vieții, a civilizației și a culturii românilor. Profesorul, ziaristul, cronicarul dramatic, scriitorul, memorialistul, istoricul, lingvistul, lexicograful și traducătorul Frédéric Damé este, cu siguranță, o personalitate marcantă a culturii române. Noi ne-am străduit să arătăm că realizările sale în cultura română, fără a fi spectaculoase, răsunătoare, trebuie cunoscute, însumate și valorizate cu probitate.

Cum era firesc, am reliefat la începutul lucrării noastre influența franceză asupra modernizării României și am pus accent pe momentul sosirii lui Frederic Damé. În acest context, am pornit de la ideea că, în istoria oricărei limbi naturale, văzută ca proces, există perioade în care împrumuturile se fac cu predilecție dintr-o anumită limbă sau dintr-un anumit grup de limbi, în

funcție de contextul social, politic, istoric, geografic, cultural al unei epoci. Terminologia românească s-a constituit în principal în secolul al XIX-lea, dezvoltându-se considerabil în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Ca în alte domenii culturale, terminologia românească se bazează pe împrumuturi din limba franceză, fapt explicabil prin raportare la particularitățile secolului vizat, prin deschiderea tinerilor intelectuali pentru cunoaștere, pentru cultura și civilizația franceză. Curentul latinist și influența franceză au jucat un rol determinant în formarea limbii române moderne.

Franța, știm bine, a fost multă vreme, și mai ales la începutul secolului al XIX-lea, o țară care s-a bucurat de un mare prestigiu politic și cultural, prin promovarea valorilor ideologice, filozofice, științifice, literare etc. Personalitățile culturale române au cunoscut evoluția acestor valori fie prin contact direct cu realitățile acestei țări, prin formarea academică în Franța, fie indirect, prin publicații scrise în limba franceză la care au avut acces.

Contextul sociopolitic românesc a fost favorabil tendințelor de schimbare. Modernitatea a favorizat renașterea națională, influențată considerabil de Revoluția Franceză. Astfel, în 1872, când Frédéric Damé a ajuns în Țara Românească și s-a stabilit aici definitiv, procesul de modernizare era în plină desfășurare. Entuziastul intelectual francez a devenit foarte repede românofil și românofon și s-a implicat în multe acțiuni de promovare și de înscriere a țării adoptive pe orbita lumii occidentale.

După cum a evidențiat cercetătorul clujean Petru Kovacs, îl putem alătura pe Frédéric Damé intelectualilor francezi J.A. Vaillant, Raoul de Pontbriant sau Ulyse de Marsillac, care au militat cu entuziasm pentru progresul social și cultural al țării noastre.

Am remarcat apoi, interesul lui Frédéric Damé pentru istoria românilor. Cu toate că nu a fost istoric de formație, neobositul intelectual francez s-a documentat cu entuziasm și cu asiduitate, a scris și a publicat câteva cărți pentru a le furniza francezilor date istorice noi, importante despre România. Articolul *La Roumanie considérée sous le rapport physique, administratif et économique* a reprezentat, în acele vremuri, o importantă (re)sursă de informare pentru străinii care nu cunoșteau România, iar, în zilele noastre, constituie un incitant document care merită să fie analizat de către specialiști.

Criticată sever în epocă, mai ales de către istoricul Nicolae Iorga, discutabila *Histoire de la Roumanie contemporaine depuis l'avènement des princes indigènes jusqu'à nos jours (1822-1900)*, în pofida punctelor vulnerabile evidențiate de noi în capitolul al doilea, rămâne o încercare

temerară a lui Frédéric Damé de a aduce în atenția publicului francez istoria românilor din secolul al XIX-lea. Istoriograful se cuvine apreciat pentru erudiție și pentru curajul de a se manifesta în domeniul sensibil și riscant al istoriei contemporane a unei țări situate la confluența Orientului cu Occidentul cum este România.

Demersul istoriografic din articolul *Coup d'oeil sur l'histoire roumaine* relevă interesul lui Frédéric Damé pentru originile și evoluția poporului român și dovedește preocuparea susținută de a ști, de a înțelege și de a face cunoscută istoria țării adoptive. Noi am subliniat că acest articol are, pe lângă valoarea documentară incontestabilă, și o valoare sentimentală, patriotică, fiindcă dezvăluie afecțiunea pentru poporul nostru, justificabilă și prin conștiința originii comune a poporului francez și a celui român.

Mai departe, am prezentat prodigioasa activitate publicistică a lui Frédéric Damé, anterioară preocupărilor didactice și a celor lexicografice. După o radiografiere a presei românești, am adus în prim-plan câteva publicații care ni s-au părut cele mai relevante în contextul epocii. Demersul nostru a inclus și definirea mizei politice care dublează inevitabil acest tip de jurnalism.

Am selectat un segment publicistic care a inclus dezbateră în plan european a unor probleme și contradicții românești. În acest sens, publicațiile *La Voix roumaine* (1861-1866); *Le Journal de Bucarest* (1870–1877), ambele sub conducerea lui Ulysse de Marsillac, *Independența României* (1877–1944) și *Revista română* (1912–1916) oferă excelente radiografii ale istoriei și ale mentalităților autohtone. Scopul declarat al acestor publicații, distribuite și în Franța, a fost de a prezenta problema românească în așa fel, încât să risipească anumite prejudecăți ale cititorilor occidentali. Astfel, *La Voix roumaine* a publicat articole istorice, geografice, literare și documente istorice sau parlamentare.

O jumătate de secol mai târziu, *La revue roumaine* a fost, de la primul său număr, o punte culturală între Țările Române și Franța. Istoricii și jurnaliștii francezi au devenit „ambasadorii” noștri în Franța.

*La Roumanie*, organul săptămânal al revendicărilor și intereselor românești, și-a propus încă de la început să pledeze cauza Transilvaniei în vederea Unirii Naționale obținute la sfârșitul Marelui Război. Ziarul și-a încetat activitatea la sfârșitul anului 1918, scopul său fiind atins.

Printre cele mai importante publicații franco-române din București s-a numărat și *La Roumanie contemporaine et les peuples de l'Europe Orientale* (1874), un lunar publicat de Frédéric Damé, a cărui redacție reunea mai mulți intelectuali francezi atașați cauzei românești.

Ziaristul a acordat o importanță deosebită chestiunii naționale datorită rolului Principatelor Române în acel context geopolitic.

De altfel, Frédéric Damé a preluat pe cont propriu un fragment din discursul identitar al vremii care a scos în evidență singularitatea românească față de celelalte țări din Europa Centrală și de Sud-Est. Cu mult înainte de 1848, motive politice și diplomatice îi determinaseră pe români să reafirme latinitatea limbii lor.

Mai mult sau mai puțin efemere, publicațiile lui Frédéric Damé au avut un rol important în diversificarea și în modernizarea jurnalismului românesc.

Am insistat apoi în lucrare asupra vocației profesionale și a activismului pedagogic ale cărturarului francez care a servit cu responsabilitate și cu dăruire învățământul românesc. Demersurile sale făcute în vederea eficientizării și a modernizării învățământului de atunci le-am considerat salutare. Am remarcat că broșura *Limba franceză în școlile secundare* (1896), în care Frédéric Damé propunea schimbarea programei de limba franceză în ciclul gimnazial, constituia un proiect curricular modern pentru învățarea eficientă a limbii franceze, un breviar de didactică revoluționar în acele timpuri prin veridicitatea reformării structurale a curriculumului de specialitate și a celui de limba română. Am argumentat în teză că micul tratat de didactică, urmat de cele trei auxiliare, reflectă vizionarismul, activismul, entuziasmul, responsabilitatea și generozitatea profesorului francez care a năzuit să aducă învățământul românesc mai aproape de nivelul prestigiosului învățământ occidental. Convingerea noastră este că Frédéric Damé ar putea fi și în zilele noastre un model de reformator al școlii românești tributare, deseori, unui conservatorism păgubos.

În ceea ce privește *Grammaire roumaine* (1898) destinată francezilor care vor să învețe limba română, cu precădere româna vorbită, uzuală, am considerat că lucrarea dovedește excelenta cunoaștere a limbii române și calitățile didactice ale autorului.

Activitatea derulată de cărturarul francez în domeniul filologic a fost încununată de publicarea monumentalului dicționar bilingv *Nouveau dictionnaire roumain-français* (Bucarest, Imprimerie de l'État), care i-a adus recunoaștere unanimă. Cu o gestație de două decenii, această lucrare de referință în istoria lexicografiei românești reflectă atât excelenta, admirabila cunoaștere a limbii și a literaturii române, cât și talentul, pasiunea și efortul dovedite de autor.

Valoarea și modernitatea dicționarului au fost subliniate, mai ales, de cercetătorii Petru Kovacs și Eugenia Arjoca Ieremia. Convingerea noastră este că Frédéric Damé, fiind și profesor

de limba franceză, a înțeles valoarea instrumentală a unui bun dicționar în procesul de învățare a unei limbi moderne. Acesta și-a asumat dificultatea demersului lexicografic, a crezut în noutatea și în utilitatea lucrării pentru străinii interesați de cunoașterea profundă a limbii române. Mai mult decât atât, noi considerăm că Frédéric Damé a gândit/a intuit că *Nouveau dictionnaire roumain-français* poate reprezenta un reper și un model pentru autorii unei astfel de opere științifice de anvergură.

Nu am ignorat în cercetarea noastră creațiile beletristice ale lui Frédéric Damé, chiar dacă acestea nu au rămas în istoria literaturii române. Încercări timide, lipsite de originalitate, de valoare artistică și estetică, poemele sale lirice, epice și dramatice sunt patriotice, inspirate din istoria și din mitologia românească. Am presupus că au fost scrise pentru exersarea scriiturii în limba română și pentru a le arăta românilor cât de repede și cât de bine le-a cunoscut viața, spiritualitatea și istoria.

Am realizat, la sfârșit, o amplă prezentare a monografiei *Bucarest en 1906*, publicată de Frédéric Damé în limba franceză, în 1907, și tradusă în limba română *Bucureștiul în 1906* abia după un secol, în 2007. Am argumentat valoarea documentară, cea culturală și cea sentimentală a acestei cărți substanțiale, în mod regretabil uitată, care încheie și încununează opera întregii vieți a talentatului memorialist. Am considerat-o monografie completă a capitalei pentru acele vremuri și am recomandat-o cititorilor avizați și celor interesați pentru farmecul, unicitatea și autenticitatea ei, pentru frumusețea fotografiilor de epocă. Mai mult decât atât, am remarcat talentul narativ și descriptiv, rigoarea documentară, spiritul de observație a schimbărilor petrecute în București și patriotismul autorului.

Ca orice personalitate marcantă, Frédéric Damé a avut admiratori și detractori, prieteni și adversari mai mult sau mai puțin vocali/zgomotoși, toți însă recunoscându-i multe merite culturale. Inegală ca întindere și valoare, bogată și variată sa operă, lăsată nouă moștenire, poate aduce surprize sau chiar revelații celor care se încumetă să o cerceteze astăzi cu mare atenție.

Vocația umanistă, spiritul enciclopedic, erudiția lipsită de ostentație, armonizate cu firea sa romantică, reflectată în patosul cunoașterii, în entuziamul căutării adevărului, memoria prodigioasă, inteligența vie, înzestrarea pentru învățarea perfectă a limbilor străine, în cazul de față a limbii române, toate aceste calități fac din Frédéric Damé o fascinantă personalitate a epocii de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Cu siguranță că ar fi scris și alte studii sau articole importante pentru cultura română, dacă destinul nu ar fi făcut să părăsească prea

devreme această lume, la doar 58 de ani.